

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

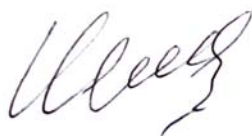
ШИНДАУЛОВА РАУШАН БАЙСЕІТІВНА

УДК 111.11:17.022.1:378.091.8

**ФІЛОСОФСЬКА ПАРАДИГМА УТВЕРДЖЕННЯ
НООГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ
У СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ**

09.00.10 – філософія освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі методології науки та міжнародної освіти, а також кафедрі соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор філософських наук, доцент
Свириденко Денис Борисович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, професор
кафедри методології науки та
міжнародної освіти.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Берегова Галина Дмитрівна,
Херсонський державний аграрний
університет, завідувач кафедри філософії
і соціально-гуманітарних дисциплін;

доктор філософських наук, професор
Дзвінчук Дмитро Іванович,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу,
директор Інституту гуманітарної
підготовки та державного управління;

доктор філософських наук, професор
Фатхутдінова Олена Василівна,
Київський університет туризму,
економіки і права,
декан юридичного факультету.

Захист відбудеться 28 лютого 2017 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 27 січня 2017 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.П. Кивлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Відповідаючи на виклики кризових явищ, характерних сучасному етапу розвитку цивілізації, сучасна система вищої освіти здійснює пошук ефективних шляхів формування світогляду особистості сучасного фахівця, здатного до усвідомленого синтезу знань з різних областей людської діяльності, який дотримується морально-духовних, екологічних та гуманістичних цінностей, усвідомлює зміст складних процесів глобалізації, толерантно ставиться до представників різних культур та розуміє себе в ролі активного учасника процесів гармонізації соціоприродних систем.

Комплекс проблем, пов'язаних з глобальними екологічними, техногенними катастрофами, порушенням балансу в системі «природа-суспільство-людина», отримав планетарний характер та поставив людство перед загрозою виживання. За великим рахунком, необхідність формування нового світогляду, інтегруючого ноосферний та гуманістичний початок, продиктована зростаючою кризою антропологічного характеру і пов'язаною із нею девальвацією загальнолюдських і моральних цінностей, що знайшли відображення в комплексі морально-етичних проблем, де людина більше не розглядається як самоцінність. Саме про це говорить В. Андрущенко – людство стоїть на порозі цивілізації ноосферного типу, в основі якої лежать наука і освіта, здатні творити відповідну даній епосі людину, носія свідомості ноосферного рівня, людину духовно розвинену, яка прагне до розвитку людської цивілізації як унікального космічного феномена. Ми солідарні з підходом цього відомого українського дослідника проблем сучасної освіти перед обличчям викликів сучасності, який постулює, що перехід до ноосферної цивілізації глибоко пов'язаний з внутрішнім розумінням людини своєї духовної тотожності з космосом, людством в усіх його цивілізаційних вимірах, невіддільності власного існування від існування людства і космосу

Усвідомлення перерахованих вище кризових явищ створює передумови для соціального замовлення на розробку стратегій формування ноогуманістичного світогляду у системі вищої освіти, які б інтегрували підходи ноосферної та гуманістичної освіти. Методологічний потенціал філософії освіти, як нам здається, є евристичним інструментом для обґрунтування ролі ноогуманістичного світогляду як ключової складової горизонту модернізації системи освіти перед обличчям викликів, сформульованих новим тисячоліттям. Саме філософія освіти здатна якісно відчувати дух сучасної епохи, проаналізувати історію розвитку цивілізації, побачити в повноті сучасні й передбачити майбутні виклики системі освіти. Автору видається евристичним звернутися до методології філософії освіти для обґрунтування концептуальних основ теорії, яка відстоює ідею, що ноогуманістичний світогляд є ефективною

відповіддю на виклики третього тисячоліття сучасній освіті, і постає однією з ключових проблем горизонту її модернізації.

Для того, щоб сформувати новий світогляд, в якому були б інтегровані уявлення, знання, установки про людину та її діяльність в контексті зазначених проблем, необхідно певним чином організувати навчально-виховну діяльність в університеті, яка буде сприяти їх вирішенню. Проблема ноогуманізації освіти, посилена процесами глобалізації, набуває особливої значущості в умовах постійно зростаючої тенденції до демократизації сучасного суспільства, яка супроводжується трансформацією статусних характеристик індивіда. Контент філософії освіти, що увібрав широту національних освітніх систем, методик формування різних типів світоглядів екологічної, гуманістичної і ноосферної спрямованості обґрунтовано здатний збагатитися ще одним напрямком, що вивчає становлення ноогуманістичної світоглядної ідентичності майбутнього фахівця. Новий тип світогляду, орієнтований на усвідомлену необхідність створення конвенціональних взаємин між людством і навколишнім світом, формування коеволюційно-планетарного світобачення, відповідних ціннісних орієнтацій, на наш погляд, є ноогуманістичним.

Таким чином, проблема формування ноогуманістичного світогляду, яка окреслює спроби обґрунтувати шляхи подолання кризових явищ розвитку цивілізації шляхом переходу на новий рівень ціннісних орієнтацій особистості, є дискусійною і вимагає дослідження в дисциплінарному полі філософії освіти. Виходячи з цього, в дисертації нами здійснюється спроба задіяти методологічний апарат філософії освіти для узагальнення досягнень українських, казахських та інших наукових шкіл, які займаються розробкою потенціалу ноосферної, екологічно-орієнтованої освіти та інших її напрямів, які розуміються нами у якості співмірних сучасним викликам розвитку людської цивілізації.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Ноогуманістичний світогляд як сучасна проблема філософії освіти в якості основи має ноогуманізм – ідею можливості продуктивного синтезу вчення про ноосферу та положень гуманізму для обґрунтування освітніх стратегій. Витоки ноогуманізму сягають філософії Античності, яка за своєю природою є космоцентричною (Анаксимандр, Аристотель, Геракліт, Парменід, Піфагор, Платон, Фалес тощо): в ній стверджувався нерозривний зв'язок людини з Космосом, впорядкованим всесвітом. Саме в епоху Античності народився принцип гармонії, що має фундаментальне значення в ноогуманізмі та реалізується у ноогуманістичному світогляді як уособленні ідеї соціоприродної злагоди.

Для нашого дослідження особливий інтерес мали роботи представників філософської школи російського космізму, які відстоювали ідею про Космос як упорядкований світ, важливою складовою якого є людина. Окремо хотілося б відзначити роботи М. Бердяєва, К. Вентцеля,

Вл. Соловйова, М. Федорова, П. Флоренського, А. Чижевського, К. Цюлковського, а також сучасних дослідників даної філософської школи – М. Жулькова, Т. Молькової, І. Пушкіної та ін.

Безпосередньо освітні виміри концепції ноогуманізму, а також проблеми формування ноогуманістичного світогляду розробляли наступні дослідники: А. Баталова, Н. Карабущенко, Н. Маслова, А. Мункуєва, О. Петрова, О. Подлиняєв, Б. Режабек, Д. Рибка, Г. Сікорська, Г. Смирнов, А. Субетто, Ф. Терегулов та ін. Проблему пошуку світоглядних орієнтирів сучасних студентів в контексті викликів сучасних соціокультурних трансформацій досліджували Л. Абросимова, Ш. Амонашвілі, Т. Андрущенко, Ю. Аннушкін, М. Базаєва, Б. Бекмухамедов, Г. Берегова, В. Вашкевич, М. Вороніна, В. Воронкова, В. Гарпушкін, Е. Герасимова, В. Гречаний, Р. Додонов, Г. Кашапова, Н. Киященко, О. Козлова, Н. Кочубей, С. Крилова, С. Кутоманов, С. Куцепал, А. Ленгле, Л. Нікітіна, О. Плотнікова, Т. Расулова, В. Розін, В. Савельєв, Д. Свириденко, С. Селіверстова, С. Черепанова, Л. Чернишова, В. Шилкіна, Б. Целковніков, В. Цикін, В. Ясвин та ін.

Важливу роль при розробці в дисертації сутності феномену ноогуманістичного світогляду відіграли праці В. Вернадського, Е. Леруа і Т. де Шардена – засновників концепції ноосфери. Потенціал ноосферної освіти для формування ноогуманістичного світогляду нами аналізувався з використанням підходів Г. Аксьонова, Б. Ахлибінського, О. Базалука, Н. Беззубцевої, В. Беха, А. Брагіна, А. Єрьоміна, Г. Зайковської, В. Казначеева, В. Карпенка, В. Корнійчука, А. Кочергіна, А. Кремінського, В. Надурака, Л. Нікітіна, В. Позднякова та інших дослідників.

Проблема модернізації освіти у контексті подолання криз сучасної цивілізації знайшла якісне опрацювання в дослідженнях наступних авторів: В. Андрущенко, О. Базалук, Б. Бім-Бад, Б. Гершунський, Д. Дзвінчук, А. Запесоцький, О. Кивлюк, С. Клепко, А. Кравченко, В. Кумарін, І. Ланцев, А. Мелентьева, Л. Міллер, Л. Мікешина, Б. Мукаєва, В. Муляр, О. Наумова, Л. Нікіфоров, А. Погосян, В. Покась, Т. Розова, В. Рибалка, Д. Свириденко, В. Серіков, О. Скубашевська, Л. Супрунова, А. Урсул, Е. Фатхутдінова, А. Хуторський, А. Ярошенко та ін.

Пошуки освітніх стратегій утвердження еколого-орієнтованого світогляду, що є компонентом ноогуманістичного світогляду, здійснювали А. Гагарін, Д. Єрмаков, А. Іващенко, П. Карако, Р. Карпінська, О. Кузнецов, Ф. Лазарєв, Н. Лазаревич, Н. Моїсєєв, О. Морозова, В. Панов, Е. Рябова та інші автори. Процеси трансформації світоглядних орієнтацій в контексті утвердження нової наукової картини світу досліджували Б. Барбашов, Г. Шипов, Т. Берсенєва, И. Бестужев-Лада, В. Кізіма, А. Кольцов, С. Кузанов, В. Кутирев, Н. Тимофеев-Ресовський, В. Тростніков, А. Філатов та ін.

При обґрунтуванні методологічних орієнтирів дисертаційного дослідження евристичне значення мали підходи К. Абульханової-Славської, Е. Алкона, С. Альмуханова, Н. Антонець, С. Архангельського, Г. Волкова, Л. Выготського, А. Леонтьєва, С. Рубінштейна, В. Сластьоніна та інших авторів. Серед представників західних наукових шкіл, чийі ідеї знайшли відображення в дисертації, слід особливо відзначити наступних: Б. Бьюзен, Т. Бьюзен, Н. Вельш, Д. Дьюї, Б. Грін, С. Гроф, Д. Калліс, Е. Ласло, А. Мінделл, М. Монтессорі, Ж. Піаже, М. Пітерс, К. Роджерс, Б. Скіннер, Е. Торндайк, К. Тьюдор, Р. Уїлсон, К. Фаррел, К. Холл та ін.

Не ставлячи під сумнів роль перерахованих вище досліджень, маємо підстави стверджувати, що проблема формування ноогуманістичного світогляду сучасних студентів не отримала цілісної розробки в дисциплінарному полі філософії освіти. В першу чергу, заслуговують на увагу питання уточнення змісту ключових понять ноогуманістичного дискурсу сучасної філософії освіти, експлікації історико-філософських передумов дослідження ноогуманістичного світогляду, обґрунтування співмірності сучасної соціокультурної динаміки та ідей ноогуманізму, концептуалізації місця ноогуманістичного світогляду у цілісній світоглядній концепції освіти, дослідження генези та сучасного змісту проблеми формування ноогуманістичного світогляду у вищій освіті, виявлення можливостей ноогуманістичної педагогіки як парадигмальної тенденції у вищій освіті, концептуалізації стратегії формування ноогуманістичного світогляду сучасних студентів тощо. На вирішення цих та інших актуальних завдань і спрямовано дисертаційне дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема і зміст дисертаційного дослідження є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України №732 від 27 жовтня 2006 р. та рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол №5 від 22 грудня 2006 р.). Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол №3 від 27 жовтня 2016 р.).

Мета дисертаційного дослідження полягає у обґрунтуванні філософської парадигми утвердження ноогуманістичного світогляду у сучасній вищій освіті.

Досягнення цієї мети потребує вирішення наступних дослідницьких завдань:

- проаналізувати ключові поняття ноогуманістичного дискурсу сучасної філософії освіти;

- розкрити зміст концепту «ноогуманістичний світогляд» у соціогуманітарних науках;
- здійснити експлікацію історико-філософських передумов дослідження ноогуманістичного світогляду;
- обґрунтувати співрозмірність сучасної соціокультурної динаміки та ідей ноогуманізму;
- виявити роль ідеї соціоприродної злагоди як аксіологічного пріоритету розвитку суспільства в XXI столітті;
- проаналізувати мультидисциплінарний потенціал ноогуманізму у сучасній науці;
- виявити зміст та місце ноогуманістичного світогляду у цілісній світоглядній концепції освіти;
- дослідити генезис та сучасний зміст проблеми формування ноогуманістичного світогляду у вищій освіті;
- проаналізувати процеси становлення концепту «ноогуманістична педагогіка» в філософії освіти;
- виявити можливості ноогуманістичної педагогіки як парадигмальної тенденції у вищій освіті і розкрити її праксеологічні особливості;
- здійснити авторську оцінку можливостей сучасних освітніх стратегій щодо формування студентського світогляду;
- концептуалізувати потенціал стратегії формування ноогуманістичного світогляду сучасних студентів;
- розкрити специфічні особливості формування ноогуманістичного світогляду студентів-музикантів.

Об'єкт дослідження – ноогуманістичний світогляд як концепт філософії освіти.

Предмет дослідження – філософська парадигма утвердження ноогуманістичного світогляду у сучасних студентів.

Методи дослідження. Методологічні засади дисертаційного дослідження визначені специфікою об'єкта та предмета дослідження. Дисертаційне дослідження базується на поліметодологічному підході, який інтегрує потенціал таких основних принципів наукового пізнання, як об'єктивність, системність, історизм, практика, єдності свідомості та діяльності, соціального детермінізму, сходження від абстрактного до конкретного і навпаки.

У якості основних методів дослідження застосовувались: метод діалектики у її сучасному прочитанні, що забезпечив логіко-змістовну організацію дослідження становлення ноогуманістичного підходу як способу формування ноогуманістичного світогляду та ноогуманізації освіти в цілому; метод системного аналізу, який дозволив дослідити процес формування ноогуманістичного світогляду в контексті ієрархічних зв'язків його характерологічних, логіко-структурних особливостей; історичний метод, що дозволив розкрити у хронотопі культури та освітньої парадигми передумови становлення шуканого світогляду;

аналітико-прогностичний метод, що дозволив проаналізувати перспективи утвердження ноогуманістичного світогляду у сучасній вищій освіті; структурно-функціональні методи для дослідження детермінант формування ноогуманістичного світогляду у студентів; герменевтичний метод, який дозволив здійснити інтерпретацію змісту ключових дослідницьких концептів в межах різних наукових шкіл та напрямків. Пропонований підхід у його поєднанні із широкою базою джерел сприяв забезпеченню обґрунтованості пропонованих до захисту результатів дисертаційного дослідження.

Наукова новизна дисертаційного дослідження визначається тим, що в ньому вперше у вітчизняному дискурсі філософії освіти здійснено обґрунтування філософської парадигми утвердження ноогуманістичного світогляду у сучасній вищій освіті. Зазначена новизна конкретизується у наступних положеннях, які містять елементи наукової новизни та виносяться на захист:

Вперше:

- *концептуалізовано зміст процесів генезису проблеми ноогуманістичного світогляду та виявлено специфіку його сучасної інтерпретації.* Фундуючою основою освіти, спрямованою на розвиток ноогуманістичного світогляду є феноменологічна (гуманістична) модель освіти, яка в різні періоди генезису сутності ноогуманістичного світогляду в філософії освіти концептуально доповнювалася наступними підходами: «Я-концепція» К. Роджерса, когнітивний конструктивізм Ж. Піаже, «зона найближчого розвитку» Л. Виготського та педагогіка прагматизму Д. Дьюї;

- *концептуалізовано зміст процесів генезису концепту «ноогуманістична педагогіка» в дискурсі філософії освіти.* Виявлено роль міждисциплінарного підходу в процесах генезису, який забезпечує розуміння устрою навколишнього світу як ієрархії взаємозалежних систем різного ступеня складності та самоорганізації, що розвиваються. Були визначені сутнісні характеристики (цивілізаційні, культурологічні, дидактичні, аксіологічні, виховні та самовиховні, пізнавально-когнітивні, психологічні) процесів генези, зміст яких варіювався в різні періоди становлення досліджуваної педагогічної концепції;

- *запропонована авторська дефініція ноогуманістичної педагогіки як парадигмальної тенденції у вищій освіті.* Під нею пропонується розуміти освітню концепцію, яка відображає нову парадигмальну тенденцію ноосферного освіти та інтегрує ідеї російського космізму, вчення про ноосферу, концепції сталого розвитку, положення квантової фізики, екологічної освіти, екологічної та гуманістичної філософії, педагогіки і психології, дані культурологічних, соціально психологічних і психофізичних досліджень, яка спрямована на становлення і розвиток космо-планетарного типу особистості, що усвідомлено самоактуалізується на основі ноогуманістичного світогляду;

- здійснена авторська філософська концептуалізація стратегії формування ноогуманістичного світогляду сучасних студентів. Запропонована стратегія дозволяє розвинути цілісний ноогуманістичний світогляд, а саме: сформувати ноогуманістичні орієнтації і переконання на принципах коеволюційних відносин людини та природи; стимулювати ноогуманістичну спрямованість мислення, забезпечити готовність до застосування ноогуманістичних знань у професійній діяльності; виробити у студента громадянську позицію, прищепити ідею толерантності. Результатом реалізації стратегії є сукупність ноогуманістичних знань, цінностей, ідеалів, які актуалізуються особистістю на основі світоперетворювальної позиції людини-громадянина, відповідального світовідношення, толерантності, усвідомлено-гармонійного світосприйняття соціоприродних систем, коеволюційного світорозуміння та адекватного самовизначення суб'єкта у реальному світі.

Уточнено:

- категоріальний апарат ноогуманізму як методологічної стратегії, яка ввібрала основні поняття, сформовані представниками філософської школи російського космізму, вчення про ноосферу, екологічної парадигми, квантових теорій, співвіднесених з базовою категорією соціоприродної злагоди. В результаті запропоновані авторські дефініції ключових понять ноогуманістичного дискурсу філософії освіти: «ноогуманістично-орієнтована особистість», «ноогуманістично-орієнтована діяльність», «ноогуманістично-орієнтована свідомість», «ноогуманістично-орієнтоване мислення», «ноогуманістична світоглядна культура», «ноогуманістично-орієнтоване освітнє середовище», «ноогуманізм»;

- сутнісні характеристики концепту «ноогуманістичний світогляд», що дозволило сформулювати його авторську дефініцію. Під ноогуманістичним світоглядом розуміється інтегральне явище, що формується в результаті освітнього впливу, яке включає ноосферну, екологічну, гуманістичну, психофізичну складові, засновані на концептуальній категорії соціоприродної злагоди, проекції якої крізь призму системи «людина-суспільство-природа» висвітлюють три світоглядних вектора його становлення: особистісно-гомеостатичну атрибуцію, комунікативну установку і коеволюційну орієнтацію, які структурують ноогуманістичні уявлення та цінності, що задають ноогуманістичну спрямованість особистісним якостям індивіду, його психічних процесів, що призводить до поступового перетворення внутрішнього світу людини і, в ідеалі, його трансформації в ноогуманістично-орієнтовану особистість, що володіє коеволюційно-планетарним мисленням, свідомістю, ноогуманістично-орієнтованою світоглядною культурою, установкою на реалізацію зазначених цінностей в процесі ноогуманістично-перетворювальної діяльності;

- *зміст ідеї соціоприродної злагоди як аксіологічного пріоритету розвитку сучасного суспільства.* Маючи змістовні зв'язку з категорією гармонії, принцип соціоприродної злагоди, відображаючи ідею гомеостазису в компонентах системи «людина-суспільство-природа», висвітлює взаємопов'язані аспекти (психологічний, соціально-культурний та планетарно-духовний), які об'єктивно зумовлюють спрямованість розвитку індивіду, його становлення як ноогуманістично-орієнтованої особистості, здатної зберігати самототожність при різних зовнішніх і внутрішніх змінах;

- *зміст інтегруючого світоглядного потенціалу ноогуманізму в сучасній вищій освіті.* У філософії освіти виявлено тенденцію переходу в інтерпретації ноогуманістичного світогляду з матеріалістичних позицій на метафізичні. Ноогуманізм, як основа ноогуманістичного світогляду, вбирає в себе положення з різних філософських, природничо-наукових, соціально-політичних концепцій, доповнюючи характеристики присутніх в них світоглядних понять, інтегруючи різні типи світоглядів (екологоорієнтованого, ноосферного і т.д.);

- *положення, що у своїй більшості, сучасні стратегії формування світогляду студентів окремо не можуть в повній мірі задовольнити сучасні духовні потреби суспільства.* Сформований цими стратегіями світогляд не корелює з сучасними соціокультурними, викликами, що говорить про необхідність їх доповнення (оновлення) в руслі ноогуманізму. Обґрунтовано, що сучасне постіндустріальне суспільство актуалізує потенціал ноогуманістичного підходу у формуванні світогляду студентів, в якому класичні підходи в освіті взаємодоповнюють один одного та знаходять гармонію в контексті ноогуманізму, який не тільки відроджує їх актуальність та значущість, а й посилює їх світоглядний вплив.

Подальший розвиток отримали:

- *уявлення щодо історико-філософської тенеми проблеми ноогуманістичного світогляду.* Продемонстровано продуктивний зв'язок ідей ноогуманізму із положеннями філософії Античності, філософської школи російського космізму, фундаментальними (філософськими) положеннями концепції сталого розвитку суспільства, що виявили фундаментальне значення філософського принципу гармонізації, успішно розвиненого освітньої ноосферної школою в кінці XX – на початку XXI ст. ст.;

- *інтерпретація ноогуманізму як ідеї, співмірної із складною соціальною динамікою, яка носить кризовий характер.* Світоглядна культура людини набуває ноогуманістичні характеристики: в ній домінують ноогуманістичні знання, ідеали майбутнього соціального устрою на основі соціоприродної злагоди, мислення набуває ноогуманістичного характеру, система моральних принципів та програм соціального життя переорієнтовується на гармонізацію відносин в системі

«людина-суспільство-природа», а повсякденний поведінковий статус виявляється у психологічній, теоретико-практичній готовності здійснювати ноогуманістично-перетворювальну діяльність;

- *потенціал інтерпретації підходів ноогуманізму у розрізі міждисциплінарних знань.* Показано, що мультидисциплінарне «прочитання» ідей ноогуманізму (на стику гуманітарного (переважно, філософського) та природничого знання), при цьому, резонує з концепцією гуманістичного універсалізму, який визнає як матеріальне, так і ідеальне рівнозначними сторонами єдиної реальності, легітимізуючи принципи науково метафізичної картини світу;

- *уявлення щодо ролі традиційної (народної) музичної культури та музичного мислення для формування ноогуманістичного світогляду студентів.* Обґрунтовано тезу про високий ноогуманістичний потенціал музичного мистецтва, заснованого на ідеї гармонії та природовідповідності сущого. Космологічна складова традиційної музики і так звана ландшафтна складова музичної продукуючої свідомості, а також етнопсихологічні особливості студентів, які виросли в умовах традиційної музичної культури, можуть слугувати передумовою успішного оволодіння студентами ноогуманістичними світоглядними орієнтаціями.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає в тому, що в ньому вперше у вітчизняному дискурсі філософії освіти здійснено обґрунтування філософської парадигми утвердження ноогуманістичного світогляду у сучасній вищій освіті. Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані при розробці стратегій модернізації вищої освіти, при розробці державних гуманітарних стратегій та молодіжної політики.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у навчальному процесі, зокрема, при читанні курсів «Філософія освіти», «Аксіологія освіти», «Освітня політика», «Педагогіка вищої школи», а також у низці спецкурсів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійної дослідницької роботи. Основні положення й висновки дисертації розроблені автором особисто й знайшли відображення у його наукових публікаціях.

Кандидатська дисертація «Науково-теоретичні засади адаптованого курсу гармонії у підготовці майбутніх вчителів музики Республіки Казахстан (досвід суміщення сучасної європейської та традиційної музичних культур)» (спеціальність 13.00.07 – музична педагогіка) була захищена у 1995 р., її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження доповідались та обговорювались на засіданні кафедри методології науки та міжнародної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, а

також на секційних засіданнях низки міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, круглих столів та семінарів, а саме: Міжнародна науково-практична конференція «Космічні подорожі: наука, освіта, практика» (м. Київ, 2 грудня 2010 р.), IV Міжнародна науково-практична конференція «Вища школа: досвід, проблеми, перспективи» (м. Москва, 19-20 квітня 2011 р.), IV міжнародна науково-практична конференція «Адаптація та саморегуляція особистості» (м. Москва, 4-5 жовтня 2011 р.), IV міжнародна інтернет-конференція «Теорія і практика застосування інформаційних технологій в мистецтві, культурі та освіті» (г. Єкатеринбург, 21 листопада – 12 грудня 2011 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Психологія етнокультурної освіти», VII Левітвські читання (м. Москва, 18-19 квітня 2012 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми психології і педагогіки в сучасному світі» (м. Москва, 24-26 квітня 2013 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасної психології та педагогіки: нові технології та перспективи» (м. Харків, 27-28 вересня 2013 р.), XI Міжнародна науково-практична конференція «Псі-фактор: психологічні чинники життєдіяльності» (м. Новомосковськ, 01 березня 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні концепції розвитку науки» (м. Курган, 20 лютого 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи музичної освіти і формування нової моделі художньої освіти в Республіці Казахстан» (м. Алмати, 14 квітня 2016 р.), IV Міжнародна науково-практична конференція «Особистість, суспільство, політика» (м. Люблін, 20-21 червня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Суспільні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (м. Львів, 1-2 липня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Суспільні науки: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі» (м. Одеса, 15-16 липня 2016 р.), IV Всеукраїнська наукова конференція «Філософія як культурна політика сучасності» (м. Острог, 30 вересня – 1 жовтня 2016 р.) тощо.

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 39 публікаціях, зокрема, в авторській (одноосібній) монографії та 38 наукових статтях, з яких 17 опубліковані в українських фахових виданнях з філософських наук, 4 опубліковані за кордоном та у наукових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз, а також 17 інших публікацій.

Структура дисертації. Відповідно до мети та завдань дослідження, робота складається із вступу, п'яти розділів (поділених на п'ятнадцять підрозділів), висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел (466 позицій). Загальний обсяг дисертації – 416 сторінок, основна частина дисертації – 371 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі автором обґрунтовується актуальність дисертаційного дослідження, розкривається стан розробки заявленої проблеми у фаховій літературі, визначаються мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження, демонструється зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами, наводяться положення отриманої наукової новизни, які виносяться на захист, розкривається теоретична та практична значущість отриманих результатів, наводяться дані щодо апробації результатів, стисло описується структура та обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі – «Теоретико-методологічні засади дослідження ноогуманістичного світогляду» – розкривається специфіка категоріального апарату ноогуманізму у проблемному полі філософії освіти, розкривається сутність концепту «ноогуманістичний світогляд» у сучасному соціогуманітарному знанні, виявляються історико-філософські передумови дослідження ноогуманістичного світогляду.

Підрозділ 1.1 - «Категоріальний апарат ноогуманізму у проблемному полі філософії освіти» – присвячено спробі проаналізувати ключові поняття ноогуманістичного дискурсу сучасної філософії освіти. Ноогуманістичний підхід, який є базовою ідеєю при дослідженні шляхів формування ноогуманістичного світогляду, включає в себе ноогуманістичні ідеї, відображені в історико-філософських, природничо-наукових, психолого-педагогічних працях в різні історичні періоди, які дозволяють концептуалізувати категоріально-понятійний апарат ноогуманізму, структурувати проблемне поле його дослідження та, відповідно, у подальших підрозділах розкрити сутність ноогуманістичного світогляду та освітньої системи його формування.

У підрозділі автор намагається продемонструвати, що ноогуманізм є орієнтованим на формування світогляду, де індивід усвідомлює себе розумно-творчою частиною природи, яка прагне самореалізуватися в адекватних смислотворчих координатах. Ноогуманізм інтегрує підходи вчення про ноосферу та гуманістично орієнтованих освітніх стратегій. За цих умов, ноосферний початок спирається на ноосферно-антропологічний підхід в освіті, який, в синтезі із гуманістичною педагогікою, кристалізує ноогуманістичний підхід та створює базис для ноогуманістичної педагогіки. Гуманізм тут виступає в ролі модулятора (смісловий «змички») між вченням про ноосферу та гуманістичною педагогікою у вигляді ноосферного відгалуження гуманістичної педагогіки.

У підрозділі демонструється, що категоріальний апарат ноогуманізму, увібрав основні поняття із вчень представників філософської школи російського космізму, вчення про ноосферу, екологічної парадигми, квантових теорій тощо. Аналізуючи наявний у сучасному дискурсі ноогуманізму широкий спектр визначень базових категорій, пропонується авторське прочитання категоріального апарату,

розробленого на основі базової категорії соціоприродної злагоди. Мова йде про авторські дефініції наступних категорій: «ноогуманістично-орієнтована особистість», «ноогуманістично-орієнтована діяльність», «ноогуманістично-орієнтована свідомість», «ноогуманістично-орієнтоване мислення», «ноогуманістична світоглядна культура», «ноогуманістично-орієнтоване освітнє середовище», «ноогуманізм». Це дозволило окреслити контури методологічних орієнтирів дисертаційного дослідження, дистанціюватись від розмитої семантики ключових понять дисертації.

Підрозділ 1.2 – «Концепт «ноогуманістичний світогляд» у сучасному соціогуманітарному знанні» – присвячено спробі проаналізувати розкрити зміст концепту «ноогуманістичний світогляд» у сучасних соціогуманітарних науках. У зазначеному підрозділі автор спирався на підхід, згідно якого центральною ланкою поняття «ноогуманістичний світогляд» є поняття «ноогуманізм», народжене в рамках ноосферного вчення. Ноогуманізм, вбираючи в себе ноосферний та гуманістичний початок, стверджує факт стійкої взаємодії людської спільноти із природою та відповідальність людини, як єдиного розумного істоти на планеті, за життя на Землі.

Досліджуваний тип світогляду, як сукупність узагальнених поглядів на природу та місце людини в ньому, відображаючи накопичений в освіті досвід формування різних типів світогляду ноосферно-екологічної та гуманістичної спрямованості, являє собою систему, яка само організується та включає в себе поєднання когнітивно-змістовного, ціннісно-сміслового, мотиваційного-особистісного, самоорганізаційного, діяльнісно-продуктивного компонентів.

У підрозділі розвивається теза, що основою ноогуманістичного світогляду є базова категорія соціоприродної злагоди, яка має концептуальний характер, оскільки дозволяє розглядати взаємодію соціоприродних систем крізь призму філософського принципу гармонії, формуючи ноогуманістичний принцип гармонізації соціоприродних систем. В результаті, набуває обґрунтованості ідея, що під ноогуманістичним світоглядом варто розуміти інтегральне явище, що формується в результаті освітнього впливу, яке включає ноосферну, екологічну, гуманістичну, психофізичну складові, засновані на концептуальній категорії соціоприродної злагоди, проекції якої крізь призму системи «людина-суспільство-природа» висвітлюють три світоглядних вектора його становлення: особистісно-гомеостатичну атрибуцію, комунікативну установку і коеволюційну орієнтацію, які структурують ноогуманістичні уявлення та цінності, що задають ноогуманістичну спрямованість особистісним якостям індивіду, його психічних процесів, що призводить до поступового перетворення внутрішнього світу людини і, в ідеалі, його трансформації в ноогуманістично-орієнтовану особистість, що володіє коеволюційно-планетарним мисленням, свідомістю, ноогуманістично-орієнтованою

світоглядною культурою, установкою на реалізацію зазначених цінностей в процесі ноогуманістично-перетворювальної діяльності.

Підрозділ 1.3. – «Історико-філософські передумови дослідження ноогуманістичного світогляду» – присвячений здійсненню експлікації історико-філософських передумов дослідження ноогуманістичного світогляду. Демонструється, що витoki ноогуманізму сягають філософії Античності (Анаксимандр, Геракліт, Парменід, Піфагор, Фалес і ін.), яка є космоцентричною за змістом. У концепціях цих мислителів стверджувався нерозривний зв'язок людини із Космосом, впорядкованою світобудовою. У першій космологічній концепції піфагорейської школи було висунуто положення про те, що весь Всесвіт ґрунтується на гармонії. Відповідно до теорії гармонії, однойменним поняттю притаманні такі ознаки, як узгодженість елементів, єдність та боротьба протилежних начал, міра та пропорційність, ясність та рівновага, відповідність та природо відповідність, піднесеність та досконалість тощо.

Якісний розвиток ключових ідей ноогуманістичного світогляду запропонували представники школи російського космізму (М. Бердяєв, В. Вернадський, П. Флоренський, К. Ціолковський та ін.). Ідея всеєдності, народжена в лоні російського космізму, є продуктивною для ноосферної освіти єдністю людського роду як планетарної субстанції та можливістю виховання толерантності як невід'ємної умови її реалізації. У вченні про ноосфери знаходимо перші спроби концептуалізувати ідеї сталого розвитку людства. Ноосферна орієнтація сталого розвитку висуває на перше місце інтелектуально-духовні та раціонально-інформаційні чинники. Саме цей орієнтир в колективній свідомості визначив ноосферну складову в парадигмальній тенденції ноогуманізму та його дериватів: ноогуманістичної світоглядної культури, ноогуманістичного світогляду та ін. Якщо окинути єдиним поглядом весь теоретичний базис ноогуманізму (ідеї російського космізму, вчення про ноосферу, концепцію сталого розвитку, екологоорієнтованих теорій), на якому ґрунтуються сучасні освітні парадигми (ноосферна, екологічна, гуманістична тощо), то всіх їх об'єднує ідея звернення до потреби гармонізації соціоприродних систем. На межі ХХ – ХХІ ст. ст. представниками освітньої ноосферної школи систематизовані та інтерпретовані в контексті сучасних реалій важливі ноосферні категорії, об'єднані спільною світоглядною ідеєю ноосфери (антропокосмізм, всеєдність, планетарна характеристика свідомості тощо).

У другому розділі – **«Ноогуманістичний світогляд у контексті соціокультурних викликів сучасності»** – послідовно розглянуто проблеми обґрунтування співспівмірності сучасної соціокультурної динаміки та ідей ноогуманізму, виявлення ролі ідеї соціоприродної злагоди як аксіологічного пріоритету розвитку суспільства в ХХІ столітті,

а також здійснено аналіз мультидисциплінарного потенціалу ноогуманізму у сучасній науці.

Підрозділ 2.1 – «Ноогуманізм як тенденція у сучасній соціокультурній динаміці» – присвячено обґрунтуванню співрозмірності сучасної соціокультурної динаміки та ідей ноогуманізма. При дослідженні ноогуманістичних тенденцій в культурі та науці, вважали за доцільно використання культурологічного підходу та запропонувати розглядається феномен ноогуманістичної світоглядної культури як важливий компонент сучасної духовної культури суспільства та особистості. У підрозділі пропонується підхід, що дана світоглядна культура обумовлює цілісне духовно-практичне освоєння навколишньої дійсності людьми в процесі пізнавальної діяльності та соціальних взаємодій в різних сферах життєдіяльності. У відповідь на сучасні цивілізаційні виклики, світоглядна культура людини набуває ноогуманістичних рис, які забезпечують відповідність світогляду людини складній екзистенціальній ситуації, яка характеризується широким спектром кризових явищ: в ній домінують ноогуманістичні знання, ідеали майбутнього соціального устрою на основі соціоприродної злагоди, мислення набуває ноогуманістичного характеру, система моральних принципів та програм соціального життя переорієнтовується на гармонізацію відносин в системі «людина-суспільство-природа», а повсякденний поведінковий статус виявляється у психологічній, теоретико-практичній готовності здійснювати ноогуманістично-перетворювальну діяльність.

У підрозділі 2.2 – *«Концепт соціоприродної злагоди як аксіологічний пріоритет у сучасному суспільстві»* – автор ставив за мету виявити роль ідеї соціоприродної злагоди як аксіологічного пріоритету розвитку суспільства в ХХІ столітті. У підрозділі автор виходив із методологічної установки, що основна причина глобалізації екологічних проблем з середини минулого століття, як результату масштабного негативного антропогенного впливу на біосферу, оголила, перш за все, світоглядну кризу: розрив між технічним прогресом і споживчою ментальністю суспільної свідомості, що зруйнував почуття міри у взаємодіях з природою і призвів до втрати колись відносно єдності із нею.

За цих умов ідея соціоприродної злагоди може бути інтерпретована в якості аксіологічного пріоритету розвитку суспільства, спрямованого на продуктивне розв'язання кризових явищ цивілізаційного та технічного характеру, здатного надати гармонійний характер взаємодій в системі «людина – суспільство – природа». При цьому, вдалося показати, що метапринцип гармонії відображає ідею соціоприродної злагоди в різних проекціях системи «людина – суспільство – природа» та здатен генерувати ноогуманістичний аксіологічний ряд.

Підрозділ 2.3 – «Ноогуманістичні рефлексії у сучасній соціогуманітаристиці та природознавстві» – здійснено аналіз мультидисциплінарного потенціалу ноогуманізму у сучасній науці.

Відправною точкою даної частини дисертаційного дослідження є ідея, що ноогуманістичний світогляд, як інтегральне поняття, вбирає в себе значення з природничо-наукової, гуманітарної (зокрема, філософської) областей знань, а реалізований в підрозділі аналіз потенціалу мультидисциплінарних підходів у дослідженні ноогуманістичного світогляду виглядає актуальним в контексті оптимізації складних процесів модернізації освіти, які необхідно реалізовувати, в тому числі, й з світоглядних позицій.

Було продемонстровано, що ноогуманістичний світогляд також ґрунтується на природничо-наукових теоріях: вченні про ноосферу, концепції сталого розвитку суспільства, деяких положеннях квантової фізики (теорії струн, теорії фізичного вакууму тощо). У підрозділі було показано, що мультидисциплінарне (на стику гуманітарного (переважно, філософського) і природничого знання) «прочитання» ідей ноогуманізму резонує з концепцією гуманістичного універсалізму, який визнає як матеріальне, так і ідеальне рівнозначними сторонами єдиної реальності, легітимізуючи принципи науково-метафізичної картини світу.

У третьому розділі – «Світоглядний потенціал ноогуманістичного підходу у вищій освіті» – послідовно вирішуються дослідницькі завдання, спрямовані на виявлення змісту та місця ноогуманістичного світогляду у цілісній світоглядній концепції освіти, а також на дослідження генези та сучасного змісту проблеми формування ноогуманістичного світогляду у вищій освіті.

Підрозділ 3.1 - «Ноогуманістичний світогляд у структурі цілісної освітньої світоглядної концепції» – зосереджує увагу на дослідженні змісту та місця ноогуманістичного світогляду у цілісній світоглядній концепції освіти. В підрозділі встановлено, що ноогуманізм вбирає в себе положення з різних філософських, природничо-наукових, соціально-політичних концепцій, а саме філософська його складова відточила категоріальний світоглядний апарат, позначивши типологію і структуру його складових, можливість інтеграції різних типів світогляду (наукового, екологоорієнтованого, ноосферного тощо).

Також вдалося показати, що ноогуманістичний світогляд намагається зняти протиріччя взаємин між філософією, наукою і релігією, пропонуючи помістити в свій центр переконаність в потенціалі інтеграції наукового та метафізичних початків в осмисленні картини світу. В підрозділі показано, що в кінці ХХ - на початку ХХІ ст. у філософії освіти чітко проявилася тенденція переходу в інтерпретації ноогуманістичного світогляду з матеріалістичних позицій на метафізичні.

У підрозділі 3.2 - «Генезис проблеми формування ноогуманістичного світогляду у теорії освіти» – автором акцентовано увагу на особливостях генези проблеми формування ноогуманістичного світогляду у вищій освіті. Для дослідження проблеми генези підходів до формування ноогуманістичного світогляду засобами освіти, у підрозділі був здійснений аналіз антропологічних підстав теорії та практики освіти,

звернення до теорій когнітивної антропології, проведено дослідження проблем свідомості й особистості, вивчено питання гуманізації та становлення гуманістичного світогляду майбутнього вчителя в системі вузівської освіти, розглянуті соціологічні аспекти гуманізму у вихованні, встановлені зв'язки гуманістичного підходу із особистісно-орієнтованою освітою, досліджено специфіку ноосферної освіти, яка вбирає в себе психолого-педагогічні принципи, притаманні розвитку ноосферного світогляду тощо.

У підрозділі теоретично обґрунтовано, що основою освіти, спрямованої на розвиток ноогуманістичного світогляду є феноменологічна (гуманістична) модель освіти. У різні періоди генезису концепції ноогуманістичного світогляду в філософії освіти також концептуально доповнювалася такими підходами: «Я-концепція» К. Роджерса, когнітивний конструктивізм Ж. Піаже, «зона найближчого розвитку» Л. Виготського та педагогіка прагматизму Д. Дьюї. У підрозділі вдалося розкрити специфіку та особливості впливу кожної з теорій на генезис проблеми формування ноогуманістичного світогляду в освіті в предметному полі філософії освіти.

Підрозділ 3.3. – «Сучасний освітній вимір проблеми формування ноогуманістичного світогляду» – присвячено аналізу сучасному змісту проблеми формування ноогуманістичного світогляду у вищій освіті. У підрозділі розглядається сучасний стан досліджень проблеми формування ноогуманістичного світогляду та розкривається освітній потенціал ноогуманізму.

Аналіз сучасного стану проблеми формування ноогуманістичного світогляду демонструє морально-гуманістичну, ноосферно-екологічну, світоформуючу її спрямованість, демонструє затребуваність світогляду часом та, у контексті сучасних реалій, потенціал ноогуманістичного світогляду стати духовним компасом сучасної молоді. Одним із головних завдань сучасної ноогуманістичної світоглядної підготовки в освіті є її реалізація на основі особистісно-орієнтованої моделі із відповідним закріпленням за особистістю студента статусу суб'єкту освіти, який володіє неповторною індивідуальністю, а також розвитку його світоглядних орієнтацій, спрямованих на гармонізацію соціоприродних систем.

У четвертому розділі – **«Ноогуманістична педагогіка як стратегія модернізації у сучасній вищій освіті»** – послідовно аналізуються процеси становлення концепту «ноогуманістична педагогіка» в філософії освіти, а також виявляються евристичні можливості ноогуманістичної педагогіки як парадигмальної тенденції у вищій освіті та розкриваються її праксеологічні особливості.

Підрозділ 4.1. «Генезис ідей та сучасна інтерпретація ноогуманістичної педагогіки у філософії освіти» – присвячений аналізу процесів становлення концепту «ноогуманістична педагогіка» в філософії освіти. Спроба дослідити теоретичні основи ноогуманістично-

орієнтованої педагогіки стала можливою завдяки накопиченому в філософії освіти та безпосередньо в освітньому процесі теоретичного й практичного матеріалу, достатнього для того, щоб обґрунтовано розглядати її в якості педагогічної системи, яка знаходиться у процесі становлення, концептуалізації засад.

У підрозділі показано, що фундаментом ноогуманістичної педагогіки є сукупність підходів низки освітніх моделей: космічної педагогіки, ноосферної освіти, екологічної освіти, гуманістичної педагогіки тощо. Основним досягненням підрозділу є те, що автору вдалося сформулювати дефініцію цього педагогічного напрямку: під ноогуманістичною педагогікою пропонується розуміти освітню концепцію, яка відображає нову парадигмальну тенденцію ноосферного освіти та інтегрує ідеї російського космізму, вчення про ноосферу, концепції сталого розвитку, положення квантової фізики, екологічної освіти, екологічної та гуманістичної філософії, педагогіки і психології, дані культурологічних, соціально психологічних і психофізичних досліджень, яка спрямована на становлення і розвиток космопланетарного типу особистості, що усвідомлено самоактуалізується на основі ноогуманістического світогляду

У підрозділі 4.2. – *«Ноогуманістична педагогіка як парадигмальна тенденція сучасної вищої освіти»* – досліджуються можливості ноогуманістичної педагогіки як парадигмальної тенденції у вищій освіті. У підрозділі розкривається підхід, згідно якого в лоні ноосферної освіти народилася ноогуманістично-орієнтована педагогіка як вираз парадигмальної тенденції ноогуманізму у філософії освіти. Даний напрямок евристично використав та переосмислив ключові положення філософської школи російського космізму, доповнених ноогуманістичними поняттями «ноосфера», «сталий розвиток», постулатам гуманістичної психології та педагогіки, а також деякими положеннями квантової фізики. Її основна ідея спрямована на гармонізацію соціоприродних систем та формування ноогуманістичного світогляду й ноогуманістично-орієнтованої особистості, яка дотримується морально-духовних, екологічних та гуманістичних цінностей.

В межах підрозділу виявилось, що ноогуманістична педагогіка, з одного боку, є педагогічною системою – теоретично і практично апробованим педагогічним продуктом для формування шуканих світоглядних якостей; з іншого боку, є підстави інтерпретувати її в якості нової парадигмальної тенденції в філософії освіти, метою якої є виховання ноогуманістично-орієнтованої особистості, яка сприяє людині у її соціалізації, оволодінні способами культурного самовизначення і самореалізації на основі гармонізації відносин в системі «людина-суспільство-природа». Все це дозволяє розглядати ноогуманістичну педагогіку як новий продуктивний напрямок у філософії освіти, який рефлектує на виклики сучасної цивілізації.

Підрозділ 4.3. – «Праксеологічний вимір реалізації принципів ноогуманістичної педагогіки у сучасній вищій освіті» – присвячений спробі дослідити праксеологічні особливості ноогуманістичної педагогіки як сучасного феномену вищої освіти. У підрозділі було виявлено, що ноогуманістична педагогіка оперує специфічними теоретико-методологічними та методичними інструментами. Розглянувши праксеологічний вимір принципів ноогуманістичної педагогіки в сучасній вищій освіті, автор звернувся до прикладу етнокультурологічної та професійної специфіки студентського контингенту, основну частину якого склали представники музичних професій (майбутні педагоги-музиканти), які навчаються у вищих навчальних закладах Республіки Казахстан. вдалося виявити єдність музикознавчих, регіонального, особистісно-діяльнісного підходів, що дозволяють розкрити механізми оптимізації навчального процесу з формування ноогуманістичного світогляду.

Також підрозділі була аргументована важливість розробки ноогуманістичних інтелект-карт (педагогічного інструменту асоціативного мислення за Т. та Б. Бьюзенами): студент намагається досягнути основні поняття ноогуманізму за допомогою інтелект-карти, у нього на основі його життєвого, мистецького досвіду, виникають свої власні образи, мислеформи та «запускається» механізм пізнавальної й творчої активності, що дає підставу говорити про дидактичний потенціал асоціативної моделі навчання, про ефективний інструмент формування ноогуманістичного світогляду.

У п'ятому розділі – «Філософська парадигма утвердження ноогуманістичного світогляду сучасних студентів» – послідовно досліджуються питання авторської оцінки можливостей сучасних освітніх стратегій щодо формування студентського світогляду, концептуалізації потенціалу стратегії формування ноогуманістичного світогляду сучасних студентів, а також пошуку специфічних особливостей формування ноогуманістичного світогляду студентів-музикантів.

Підрозділ 5.1. – «Критика сучасних стратегій формування світогляду студентів» – присвячений критичній оцінці можливостей сучасних освітніх стратегій щодо формування студентського світогляду. У підрозділі стверджується, що у своїй більшості, сучасні стратегії формування світогляду в філософії освіти не є ноогуманістичними: вони засновані на класичній моделі освіти, характерною для індустріальної епохи, і не враховують особливостей сучасних екологічних та гуманітарних кризових явищ. У підрозділ автор намагається показати, як, з одного боку, класичні моделі освіти та їх інструментарій використовується ноогуманістично-орієнтованою філософією освіти, розширюючи її можливості по формуванню світогляду студентів, а з іншого боку, демонструє можливий спектр втрат класичних стратегій формування світогляду студентів, які з різних причин ігнорують потенційні можливості ноогуманістичної освітньої моделі.

В межах підрозділу обґрунтовується теза, що сформований цими стратегіями світогляд не корелює з сучасними соціокультурними, технологічними викликами, що говорить про необхідність їх доповнення (або оновлення) в руслі ноогуманізму. Сучасне суспільство актуалізує потенціал ноогуманістичного підходу у формуванні світогляду студентів, в якому класичні підходи в освіті взаємодоповнюють один одного та знаходять гармонію, який відроджує їх актуальність та значущість. Дійсно, існують класичні підходи щодо формування світоглядних орієнтацій студентів, які, з одного боку, діють самостійно та доводять свою ефективність в повсякденних педагогічних практиках, проте можуть бути використані інтегративно у ноогуманістичному підході, розширюючи його педагогічні можливості при формуванні світогляду студентів.

У підрозділі 5.2. – *«Філософська концептуалізація стратегії формування ноогуманістичного світогляду сучасних студентів»* – здійснено спробу концептуалізувати потенціал стратегії формування ноогуманістичного світогляду сучасних студентів. У підрозділі теоретично обґрунтовано загальні контури стратегії формування ноогуманістичного світогляду сучасних студентів, яка включає безпосередньо мету, завдання, підходи, принципи, функції, що мають методологічне значення. Результатом стала авторська стратегія формування ноогуманістичного світогляду, яка дозволяє розвинути ноогуманістичні орієнтації, переконання на принципах коеволюційних відносин людини та природи; стимулювати ноогуманістичну спрямованість мислення студентів, їх здатність бути готовим до застосування ноогуманістичних знань у професії; виробити у студента громадянську позицію, забезпечити глибоке засвоєння сучасними студентами ідеї толерантності

Для оцінки ефективності пропонованої стратегії формування бажаних ноогуманістичних світоглядних орієнтацій, у підрозділі запропонована система критеріїв формування ноогуманістичного світогляду студента, яка відображає прогнозує рівень сформованості шуканих світоглядних якостей, характеризуючи майбутнього фахівця як людину із планетарним світобаченням, яка володіє морально-зрілими громадськими переконаннями, толерантністю, відповідальністю та готовністю втілювати ноогуманістичні ідеали в своєму житті.

Підрозділ 5.3. – *«Музикознавчі особливості формування ноогуманістичного світогляду студентів»* – присвячений дослідженню специфічних особливостей формування ноогуманістичного світогляду студентів-музикантів. У підрозділі автор запропонував звернутися до музикознавчих особливостей формування ноогуманістичного світогляду студентів аби довести синонімічну (смыслову ідентичність) понять музика, гармонія та ноогуманізм, смыслову взаємозумовленість кожного з понять на прикладі казахської музикознавчої освіти. Звернення до досвіду музичної освіти виглядає евристичним, з одного боку, в контексті

кореляції онтологічних принципів музики (гармонія тощо) в категоріальним апаратом ноогуманізму. З іншого боку, автор дослідження має досвід формування ноогуманістичного світогляду студентів музичного профілю, який є апробацією деяких положень дисертації і заслуговує на увагу в контексті дисертації для розгляду праксеологічних особливостей формування ноогуманістичний світоглядних орієнтацій студентів-музикантів в системі вищої освіти.

У підрозділі було обґрунтовано тезу про високий ноогуманістичний потенціал музичного мистецтва, заснованого на ідеї гармонії та природовідповідності сущого, адже космологічна складова традиційної музики і так звана ландшафтна складова музичної продукуючої свідомості, а також етнопсихологічні особливості студентів, які виростили в умовах традиційної музичної культури, можуть слугувати передумовою успішного оволодіння студентами ноогуманістичними світоглядними орієнтаціями. При цьому й сама народна музична культура, володіє ноогуманістичними можливостями, включаючи в себе деякі феномени, об'єднані із ноогуманізмом на основі ідеї природовідповідності та детермінують етнокультурологічні особливості ноогуманістичної світоглядної підготовки педагогів-музикантів.

ВИСНОВКИ

Відповідно до мети та завдань дослідження, є обґрунтовані підстави зробити наступні загальні висновки:

1. *Запропоновано авторську інтерпретацію категоріального апарату ноогуманізму як методологічної стратегії, яка увібрала основні поняття, сформульовані представниками філософської школи російського космізму, вчення про ноосферу, екологічної парадигми, квантових теорій, співвіднесених з базовою категорією соціоприродної злагоди, яка генерує ноогуманістичні значення та цінності в рамках системи «людина – суспільство - природа».* Категоріальний апарат, що узагальнює наявні у дискурсі філософії освіти визначення у відповідності до базової категорії соціоприродної злагоди, дозволив сформулювати дефініції понять «ноогуманістично-орієнтована особистість», «ноогуманістично-орієнтована діяльність», «ноогуманістично-орієнтована свідомість», «ноогуманістично-орієнтоване мислення», «ноогуманістична світоглядна культура», «ноогуманістично-орієнтоване освітнє середовище», «ноогуманізм». Сформульовані авторські дефініції дозволили розширити термінологічне поле ноогуманістичної проблематики у сучасній філософії освіти, а також окреслити контури методологічних орієнтирів дисертаційного дослідження.

2. *Визначено сутнісні характеристики ноогуманістичного світогляду як об'єктивного феномену, який представляє один з варіантів*

світоглядної матриці ноосферно-екологічної й гуманістичної спрямованості та відображає рефлексію суспільної свідомості на виклики сучасності. Вдалося показати, що основою ноогуманістичного світогляду є базова категорія соціоприродної злагоди, яка має концептуальний характер, оскільки дозволяє розглядати взаємодію соціоприродних систем крізь призму філософського принципу гармонії, формуючи ноогуманістичний принцип гармонізації соціоприродних систем. Під ноогуманістичним світоглядом розуміється інтегральне явище, яке формується в результаті освітнього впливу, та включає ноосферну, екологічну, гуманістичну, психофізичну складові, засновані на концептуальній категорії соціоприродної злагоди, проєкції якої крізь призму системи «людина-суспільство-природа» висвітлюють три світоглядних вектора його становлення: особистісно-гомеостатичну атрибуцію, комунікативну установку та коеволюційну орієнтацію, які структурують ноогуманістичні уявлення та цінності, що задають ноогуманістичну спрямованість особистісних якостей індивіда, його психічних процесів, що призводить до поступового перетворення внутрішнього світу людини та, в ідеалі, його трансформацію у ноогуманістично-орієнтовану особистість, що володіє коеволюційно-планетарним мисленням, свідомістю, ноогуманістично-орієнтованою світоглядною культурою, установкою на реалізацію зазначених цінностей в процесі ноогуманістично-перетворювальної діяльності.

3. *Історико-філософська ретроспектива генезису ноогуманізму дозволила встановити вузлові етапи становлення його світоглядних засад.* Зокрема, продемонстрований продуктивний зв'язок ідей ноогуманізму із положеннями філософії Античності, філософської школи російського космізму, фундаментальними (філософськими) положеннями концепції сталого розвитку суспільства, які виявили фундаментальне значення філософського принципу гармонізації, успішно розвинутого освітньою ноосферною школою в кінці XX – на початку XXI ст. Представниками зазначеної школи систематизовані та інтерпретовані у контексті сучасних реалій важливі ноосферні категорії, об'єднані спільною світоглядною ідеєю ноосфери («гармонія, що розвивається», соціоприродні «гармонія» та «гомеостаз», принцип гармонії в концепції сталого природокористування, принцип гармонізації в ноосферній освіті), що дозволило концептуально оформити ідею соціоприродного гомеостазису, яка обумовила становлення базової категорії ноогуманізму – категорії соціоприродної злагоди.

4. *Встановлено, що у відповідь на сучасні цивілізаційні виклики світоглядна культура людини набуває ноогуманістичних характеристик, забезпечуючи відповідність світогляду людини складній сучасній екзистенціальній ситуації, яка характеризується широким спектром кризових явищ.* Ноогуманістична світоглядна культура розуміється нами як сукупність ноогуманістичних знань, ідеалів майбутнього соціального устрою, що виробляються в рамках соціуму, науки, філософсько-етичних

вчень на основі ідеї соціоприродних згоди; ноогуманістичного мислення, яке встановлює і реалізує когнітивні зв'язку логічної, прогностичної, практичної спрямованості; системи моральних принципів, переконань, програм соціального життя спрямованих на гармонізацію відносин в системі «людина-суспільство-природа»; практичних навичок, вмінь в умовах усвідомлення та вирішення ноогуманістичних проблем, «поведінкової» проекції світоглядної культури, яка відбиває ступінь інтеріоризації ноогуманістичних знань, цінностей, уявлень, мислення, почуттів індивіда у повсякденний поведінковий статус, що виявляється у психологічній, теоретико-практичній готовності здійснювати ноогуманістично-перетворювальну діяльність.

5. *Ідея соціоприродної злагоди може бути інтерпретована в якості аксіологічного пріоритету розвитку суспільства, спрямованого на продуктивне рішення кризових явищ цивілізаційного та технічного характеру, здатного надати гармонійний характер взаємодій в системі «людина – суспільство – природа».* Вдалося продемонструвати, що категорія соціоприродної злагоди, відображаючи ідею гомеостазису в кожній ланці системи «людина – суспільство – природа», висвічує взаємопов'язані аспекти (психологічний, соціально-культурний та планетарно-духовний), які об'єктивно зумовлюють спрямованість розвитку індивіда, становлення його як ноогуманістично-орієнтованої особистості, здатної зберігати самототожність при різних зовнішніх і внутрішніх змінах. Також було продемонстровано змістовний зв'язок ідеї соціоприродної злагоди із філософським принципом (метапринципом) гармонії, який відображає ідею соціоприродних згоди в різних проекціях системи «людина – суспільство – природа» та, координуючи взаємозв'язок між цими проекціями, генерує ноогуманістичний аксіологічний ряд. Як універсалія та фундаментальна духовна цінність людства, цей принцип є ключовою складовою ноогуманізму та базовою категорією для визначення ключових понять ноогуманізму.

6. *Були розкриті особливості розвитку підходів ноогуманізму у розрізі міждисциплінарних знань, які дозволили виявити великий потенціал реалізації ноогуманістичних ідей (принципу гармонії, світоформуючого значення свідомості, можливості науково-метафізичного світобачення) на засадах єдності «гармонійної» природи сутнісних імманентій музики та положень квантової фізики.* Подвійний сенс вихідних складових поняття «науково-метафізичне світобачення» вказує, з одного боку, на наукову достовірність інформації, а з іншого, – орієнтує на надемпіричний початок. Автором показано, що мультидисциплінарне «прочитання» ідей ноогуманізму (на стику гуманітарного (переважно, філософського) та природничо-наукового знання), до того ж, резонує з концепцією гуманістичного універсалізму, який визнає як матеріальне, так і ідеальне рівнозначними сторонами цілісної реальності, легітимізуючи принципи науково-метафізичної картини світу.

7. *Була здійснена концептуалізація інтегруючої сутності ноогуманістичного світогляду.* Було виявлено, що в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. ст. у філософії освіти чітко проявилася тенденція переходу у інтерпретації ноогуманістичного світогляду з матеріалістичних позицій на метафізичні, які інтерпретуються як надемпіричні, що стоять над всяким можливим досвідом, трансцендентні. Ноогуманізм, як основа ноогуманістичного світогляду, вбирає в себе положення з різних філософських, природничо-наукових, соціально-політичних концепцій, доповнюючи характеристики присутніх в них світоглядних понять, інтегруючи різні типи світоглядів. Тенденція співіснування та взаємодоповнення різних картин світу проявила себе у ноогуманістичному світогляді, у якому наукова складова відповідає за достовірність пропонованих знань про закономірності розвитку світу, в неї вписуються основні результати наукових досліджень з різних областей знання; екологоорієнтована компонента спрямована на формування загальнолюдських цінностей, таких як дбайливе ставлення до живого, соціоприродна злагода тощо; ноосферна складова орієнтована на ревізію застарілих смислів та цінностей, обґрунтування нових, відповідних сучасним викликам.

8. *Запропоновано авторську інтерпретацію процесів становлення концепту ноогуманістичного світогляду в теорії освіти.* Даний тип світогляду є стратегічною метою освіти, яка продуктивно синтезує підходи ноосферної освіти, гуманістичної педагогіки та психології, які орієнтуються на ідею соціоприродної злагоди, враховують індивідуально-особистісні інтереси та можливості суб'єктів педагогічного процесу, а безпосередній зміст даного світогляду концептуалізується у предметному полі філософії освіти у відповідні історичні періоди. Фундуючою основою освіти, спрямованої на розвиток ноогуманістичного світогляду є феноменологічна (гуманістична) модель освіти, яка в різні періоди генезису сутності ноогуманістичного світогляду у філософії освіти концептуально доповнювалася наступними підходами: «Я-концепція» К. Роджерса, когнітивний конструктивізм Ж. Піаже, «зона найближчого розвитку» Л. Виготського та педагогіка прагматизму Д. Дьюї. Сучасний стан проблеми формування ноогуманістичного світогляду характеризується морально-гуманістичною, ноосферно-екологічною, світоформуючою спрямованістю, є затребуваним часом та, у контексті сучасних реалій, має потенціал стати духовним компасом сучасної молоді. Було встановлено, що одним із головних завдань сучасної ноогуманістичної світоглядної підготовки в освіті є її реалізація на основі особистісно-орієнтованої моделі із відповідним закріпленням за особистістю студента статусу суб'єкту освіти, який володіє неповторною індивідуальністю, а також розвитку його світоглядних орієнтацій, спрямованих на гармонізацію соціоприродних систем.

9. *Генеza ідей ноогуманістичної педагогіки в філософії освіти здійснюється на основі міждисциплінарного підходу, який забезпечує*

розуміння устрою навколишнього світу як ієрархії взаємозалежних систем різного ступеня складності, і самоорганізації, які розвиваються. За його допомогою формується інтегрована наукова картина світу, яка слугує основою для пошуку адекватного кожному історичному періоду типу світогляду. Міждисциплінарний підхід формує у індивіда почуття усвідомлення себе як частини природи та розуміння міри відповідальності людини перед майбутнім на різних етапах розвитку суспільства. У процесі аналізу генезису ідей ноогуманістичної педагогіки в філософії освіти, адресно позначилися теоретичні засади ноогуманістичної педагогіки, а також визначилися її сутнісні характеристики (цивілізаційні, культурологічні, світоглядні, дидактичні, аксіологічні, виховні та самовиховні, пізнавально-когнітивні, психологічні), зміст яких варіювався в різні періоди становлення досліджуваної педагогічної концепції.

10. Ноогуманістична педагогіка, метою якої є виховання ноогуманістично-орієнтованої особистості, володіє системними якостями, які дають можливість інтерпретувати її в якості нової парадигмальної тенденції у філософії освіти. Ноогуманістична педагогіка є новим продуктивним напрямком у філософії освіти, який перебуває в процесі свого становлення та рефлектує на виклики сучасної цивілізації, і є, при цьому, перспективним з точки зору потреби гармонізації соціоприродних систем. Під нею пропонується розуміти освітню концепцію, яка відображає нову парадигмальну тенденцію ноосферної освіти, яка інтегрує ідеї російського космізму, вчення про ноосферу, концепції сталого розвитку, положення квантової фізики, ноосферної та екологічної освіти, екологічної та гуманістичної філософії, педагогіки і психології, дані культурологічних, соціально-психологічних і психофізичних досліджень, яка спрямована на становлення та розвиток космо-планетарного типу особистості, яка усвідомлено самоактуалізується на основі ноогуманістичного світогляду.

Дослідження праксеологічного виміру реалізації принципів ноогуманістичної педагогіки виявило особливості освітнього процесу, спрямованого на утвердження ноогуманістичного світогляду. Була аргументована важливість розробки ноогуманістичних інтелект-карт (педагогічного інструменту асоціативного мислення по Т. та Б. Бьюзенам): студент намагається досягнути основні поняття ноогуманізму за допомогою інтелект-карти, у нього на основі його життєвого, мистецького досвіду, виникають свої власні образи, мислеформи та «запускається» механізм пізнавальної й творчої активності, що дає підставу говорити про дидактичний потенціал асоціативної моделі навчання, про ефективний інструмент формування ноогуманістичного світогляду.

11. Авторська оцінка можливостей сучасних освітніх стратегій по формуванню студентського світогляду виявила, що, в своїй більшості, сучасні стратегії формування світогляду студентів, незважаючи на

свою самодостатність, незалежність і певну ефективність, окремо не можуть в повній мірі задовольнити сучасні потреби суспільства. Сформований сучасними стратегіями світогляд не в повній мірі корелює із сучасними соціокультурними викликами, що говорить про необхідність їх доповнення (оновлення) в руслі ноогуманізму. Сучасне постіндустріальне суспільство актуалізує потенціал ноогуманістичного підходу у формуванні світогляду студентів, в якому класичні підходи в освіті взаємодоповнюють один одного та знаходять гармонію, яка не тільки відроджує їх актуальність та значущість, а й посилює педагогічний вплив та значущість ноогуманістичного підходу. Вдалося показати, що крім ноогуманістичного підходу існують інші, класичні підходи, які, з одного боку, діють самостійно й доводять свою ефективність в повсякденних педагогічних практиках, з іншого боку, використовуються у ноогуманістичному підході, розширюючи його педагогічні можливості при формуванні світогляду студентів. Серед різноманіття класичних підходів ми виділили: регіональний, особистісно-діяльнісний, міждисциплінарний, музикознавчий та психодидактичний підходи. При цьому, аналіз характеристик зазначених підходів з точки зору проблемного контексту дослідження, показав можливість їх органічної взаємодії між собою в рамках узагальнюючого ноогуманістичного підходу.

12. *Запропоновано авторську стратегію формування ноогуманістичного світогляду сучасних студентів у дисциплінарних межах філософії освіти. Зокрема, теоретично були обґрунтовані загальні риси стратегії формування ноогуманістичного світогляду сучасних студентів, яка безпосередньо включає мету, завдання, підходи, принципи, функції, які мають методологічне значення, а також критеріальний апарат формування ноогуманістичного світогляду. Імплементация стратегії дозволяє розвинути цілісний ноогуманістичний світогляд, а саме: сформувати ноогуманістичні орієнтації, переконання на принципах коеволюційних відносин людини та природи; стимулювати ноогуманістичну спрямованість мислення, бути готовим до застосування ноогуманістичних знань у професії; виробити у студента громадянську позицію, забезпечити глибоке засвоєння ідеї толерантності. Згідно авторської стратегії, кінцева мета світоглядного освітнього впливу полягає у формуванні комплексного утворення у внутрішньому світі особистості студента, що включає в себе органічну сукупність ноогуманістичних світоглядних знань, цінностей, установок, ідеалів, які актуалізуються нею на основі світоперетворювальної позиції людини-громадянина, відповідального світовідношення, толерантності, усвідомлено-гармонійного світосприйняття соціоприродних систем, коеволюційного світорозуміння та адекватного самовизначення суб'єкта у реальному світі. Автором запропонована система критеріїв ефективності формування ноогуманістичного світогляду студента, яка відображає*

змістовно-якісну характеристику освітньо-виховного процесу, прогнозує рівень сформованості шуканих світоглядних якостей.

13. *Еколого-космологічні особливості традиційної (народної) музичної культури та музичного мислення створюють підґрунтя для формування ноогуманістично-орієнтованих світоглядних якостей у студентів.* На прикладі казахської музичної культури, був розкритий високий ноогуманістичний потенціал музичного мистецтва, заснований на ідеї гармонії та природовідповідності суцього: смислові глибини понять «музика», «гармонія» і «ноогуманізм» – синонімічні та взаємообумовлені. Продемонстровано, що народна музична культура, – так само, як і народне (традиційне) виховання, в умовах якого формується музичне мислення, – володіє ноогуманістичними можливостями. Космологічна складова казахської традиційної музики та так звана ландшафтна складова музичної продукуючої свідомості, а також етнопсихологічні особливості студентів, які вирости в умовах казахської традиційної музичної культури, високий ступінь природовідповідної компоненти художніх засобів традиційного мистецтва та наявність образно-смисловий виразності космологічного порядку музичної свідомості етносу може слугувати передумовою успішного оволодіння студентами ноогуманістичними світоглядними орієнтаціями. Автору вдалося показати, що природовідповідність, як субстанціональна якість ноогуманізму, є регулятивом між ноогуманістично-орієнтованим мисленням індивіда на основі ландшафтного пласту свідомості та «космологічної» складової традиційної культури, що стимулює зростання ноогуманістичного світогляду.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у наступних публікаціях автора:

Монографії:

1. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманистическое мировоззрение: от философской теории к образовательной практике / Р.Б. Шиндаулова. – К.: Изд-во НПУ имени М.П. Драгоманова, 2016. – 324 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Шиндаулова Р.Б. Учение о ноосфере как фундаментальная основа ноогуманистического образования / Р.Б. Шиндаулова // Наукове пізнання: методологія та технологія: журнал. Філософія. – Одеса: Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, 2015. – №1(34). – С. 219-224.

3. Шиндаулова Р.Б. Философские основания ноогуманистической педагогики как стратегии развития высшего образования эпохи глобализации / Р.Б. Шиндаулова // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 109 (6). – С. 283-286.
4. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманистическое мировоззрение: философское обоснование сущностных характеристик / Р.Б. Шиндаулова // Філософські обрії: Наук.-теорет. журн. / Ін-т філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Вип. 35. – К.; Полтава, 2016. – С. 140-149.
5. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманистическая мировоззренческая культура как методологическая проблема философии образования / Р.Б. Шиндаулова // Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. – Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. – Вип. 12. – С. 153-156.
6. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманизм в современной философии: философский и компаративный анализ / Р.Б. Шиндаулова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць / За ред. В.Г. Воронкової. – Випуск 66. – Запоріжжя, РВВ ЗДІА, 2016. – С. 144-149.
7. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманистическая философия / Р.Б. Шиндаулова // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – Д.: Вид-во «Грані», 2016. – №7 (135). – С. 36-40.
8. Шиндаулова Р.Б. Формирование ноогуманистического мировоззрения: от теории к практике / Р.Б. Шиндаулова // Вісник Донбаського державного педагогічного університету. Серія: Соціально-філософські проблеми розвитку людини і суспільства: збірник наукових праць / [за ред. д.філос.н. Л.І. Мозгового]. – Вип. 5. – Слов'янськ: ДДПУ, 2016. – С. 51-63.
9. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманизм в современной философии образования: поиск новой парадигмы развития / Р.Б. Шиндаулова // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 110 (7). – С. 298-302.
10. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманизм в «портрете» современной интеллектуальной элиты / Р.Б. Шиндаулова // Versus: наук.-теорет. часоп. / Мелітопол. держ. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького; редкол.: В. Молодиченко (голов. ред.) [та ін.]. – Мелітополь: Вид-во Мелітоп. держ. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького, 2016. – №1 (8). – С. 40-44.
11. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманистическое мировоззрение как проблема современной философии образования / Р.Б. Шиндаулова // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – Д.: Вид-во «Грані», 2016. – №8 (136). – С. 40-44.

12. Шиндаулова Р.Б. Историко-философский анализ генезиса идей ноогуманизма / Р.Б. Шиндаулова // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 112 (9). – С. 224-228.
13. Шиндаулова Р.Б. Особенности формирования ноогуманистического мировоззрения: ключевые идеи / Р.Б. Шиндаулова // Вісник ХНПУ ім. Г.С. Сковороди «Філософія» / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків: ХНПУ, 2016. – Вип. 47 (частина I). – С. 143-153.
14. Шиндаулова Р.Б. Философская концептуализация модели формирования ноогуманистического мировоззрения студентов / Р.Б. Шиндаулова // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – Д.: Вид-во «Грані», 2016. – №9 (137). – С. 157-161.
15. Шиндаулова Р.Б. Метапринцип гармонии в ноогуманистическом мировоззрении / Р.Б. Шиндаулова // Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. – Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. – Вип. 13. – С. 95-97.
16. Шиндаулова Р.Б. Потенциал мультидисциплинарных подходов в исследовании ноогуманистического мировоззрения / Р.Б. Шиндаулова // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 113 (10). – С. 238-242.
17. Шиндаулова Р.Б. Мировоззренческий потенциал ноогуманистического образования / Р.Б. Шиндаулова // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. – Чернігів : ЧНТУ, 2016. – № 2(8). – С. 215-223.
18. Шиндаулова Р.Б. Эвристичность ноогуманизма в контексте модернизации современного высшего образования / Р.Б. Шиндаулова // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 114 (11). – С. 260-263.

***Статті у закордонних наукових виданнях та виданнях України,
що включені до наукометричних баз:***

19. Шиндаулова Р.Б. Формирование ноогуманистического мировоззрения как новая парадигмальная тенденция в педагогике / Р.Б. Шиндаулова // European Social Science Journal. Европейский журнал социальных наук. – Рига-Москва: Межд. исслед. ин-т, 2011. – № 10(13). – С. 112-120.
20. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманистическое мировоззрение и его феноменологическая сущность / Р.Б. Шиндаулова // Каспийский

- регион: политика, экономика, культура. Научный журнал. – Астрахань: ИД «Астраханский университет», 2012. – №1(30). – С. 191-196.
21. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманистический подход в контексте сравнительного анализа / Р.Б. Шиндаулова // European Social Science Journal. Европейский журнал социальных наук. – М.: Издательство МИИ «Наука», 2013. – №9 (36). – Том 1. – С. 22-26.
 22. Шиндаулова Р. Б. Ноогуманистический подход в философии образования: теоретико–методологическое обоснование / Р.Б. Шиндаулова // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 111 (8). – С. 299-303.

Інші публікації:

23. Шиндаулова Р.Б. Идеи революционных концепций современного естествознания как базис миропонимания педагога-музыканта / Р.Б. Шиндаулова // Поиск: науч. прилож. межд. науч.-пед. ж-ла МОН РК «Высшая школа Казахстана». – Алматы, 2008. – № 1 (2). – С. 269-273.
24. Шиндаулова Р.Б. Некоторые базисные естественнонаучные принципы в процессе формирования мировоззрения педагогов-музыкантов / Р.Б. Шиндаулова // Менеджмент в образовании. – Алматы, 2009. – № 2. – С. 70-75.
25. Шиндаулова Р.Б. Историко-философский анализ проблемы «мировоззренческая культура» / Р.Б. Шиндаулова // Музыкальное искусство и педагогика муз. образования: проблемы и перспективы развития: сб. науч. стат. – Алматы-Уфа, 2010. – С. 26-32.
26. Шиндаулова Р.Б. Ноосферно-антропологический (ноогуманистический) аспект методологического анализа проблемы «мировоззренческая культура» в философии образования / Р.Б. Шиндаулова // Философия и космология – 2010: Научно-теоретический сборник / гл. ред. О.А. Базалук / Международное философско-космологическое общество. – Полтава: Полтавський літератор, 2010. – С. 243-252.
27. Шиндаулова Р.Б. «Мировоззренческая культура» в философии образования: ноосферно-антропологический аспект / Р.Б. Шиндаулова // Высшая школа: опыт, проблемы, перспективы: Мат-лы IV Межд. научно-практ. конф. (г. Москва, 19–20 апреля 2011 г.) / Науч. ред. В.И. Казаренков: В 2 ч. – Ч. I. – М.: РУДН, 2011. – С. 174-179.
28. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманистическое мировоззрение как педагогическая проблема / Р.Б. Шиндаулова // Адаптация и саморегуляция личности: Мат. IV Межд. науч-практ.

- конф. (г. Москва, 4-5 октября 2011 г.): В 2-х ч. – Ч. II. – М.: РУДН, 2011. – С.127-131.
29. Шиндаулова Р.Б. Некоторые особенности психолого-этнокультурологического аспекта ноогуманистической педагогики / Р.Б. Шиндаулова // Психология этнокультурного образования: Мат. межд. науч.-практ. конф. (г. Москва, 18-19 апреля 2012 г.) / редкол.: Колесник Н.Т. (отв. ред.) и др.: В 2 т. – Т. I. – М.: Изд-во МГОУ, 2012. – С. 68-71.
 30. Шиндаулова Р.Б. О роли сознания и специфике познавательных процессов в творческой деятельности будущего музыканта-педагога / Р.Б. Шиндаулова // Высшая школа: опыт, пробл., персп.: мат. V Межд. науч.-практ. конф. (г. Москва, 19-20 апреля 2012 г.). – М.: РУДН, 2012. – С. 444-448.
 31. Шиндаулова Р.Б. Особенности ноогуманистического подхода к формированию ноогуманистически-ориентированного мировоззрения / Р.Б. Шиндаулова // Актуальные проблемы современной психологии и педагогики: новые технологии и перспективы: Мат-лы межд. научно-практич. конф. (27-28 сентября 2013 г., г. Харьков, Украина) – Харьков: изд. Инс-та фундаментальных исследований, 2013. – С. 9-13.
 32. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманистический подход к образованию и воспитанию как современная методологическая ориентация / Р.Б. Шиндаулова // Қазақстан мектебі (Казахстанская школа). – Алматы, 2013. – № 2 – С. 29-32.
 33. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманистическое мировоззрение как элитная направленность личности / Р. Шиндаулова // «Бастауыш мектеп» (Начальная школа). – 2013. – № 1-2. – Алматы, 2013. – С. 5-7.
 34. Шиндаулова Р.Б. Философское осмысление генезиса ноогуманизма как основание для становления педагогической концепции формирования ноогуманистически-ориентированного мировоззрения / Р. Шиндаулова // Образ человека будущего. Научный журнал. – К.: МФКО, 2014. – №1(4). – С. 148-156.
 35. Шиндаулова Р.Б. Концептуальные основания ноогуманистической мировоззренческой подготовки педагога-музыканта / Р.Б. Шиндаулова // Проблемы и перспективы музыкального образования и формирование новой модели художественного образования в Республике Казахстан: мат-лы межд. научно-практ конф. (14 апреля 2016 г., г. Алматы) – Алматы, 2016. – С. 71-74.
 36. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманизм как мировоззренческая основа подготовки современного педагога: философские аспекты / Р.Б. Шиндаулова // «Суспільні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень»: Матеріали Міжнародної науково-

- практичної конференції (м. Львів, 1-2 липня 2016 року). – Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2016. – С. 20-22.
37. Шиндаулова Р.Б. Философская концептуализация модели ноогуманистически-ориентированного мировоззрения / Р.Б. Шиндаулова // Суспільні науки: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 15-16 липня 2016 року). – Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2016. – С. 76-77.
 38. Шиндаулова Р.Б. Ноогуманистически-ориентированное мировоззрение как ответ на современные образовательные вызовы / Р.Б. Шиндаулова // Особистість, суспільство, політика: Матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. / упоряд. С. Терепищий. – Люблін: WSEI, 2016. – С. 7-8.
 39. Шиндаулова Р. Категориальный аппарат ноогуманизма как образовательной стратегии / Р. Шиндаулова // Філософія як культурна політика сучасності: тези доповідей IV всеукраїнської наукової конференції 30 вересня – 1 жовтня 2016 року, м. Острог. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2016. – С. 45-46.

АНОТАЦІЇ

Шиндаулова Р. Б. Філософська парадигма утвердження ноогуманістичного світогляду у сучасній вищій освіті. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2017.

У дисертації вперше у вітчизняному дискурсі філософії освіти здійснена концептуалізація філософської парадигми утвердження ноогуманістичного світогляду у сучасній вищій освіті. У дисертації концептуалізовано зміст процесів генезису проблеми ноогуманістичного світогляду та виявлено специфіку його сучасної інтерпретації. Автором здійснено пошук змісту процесів генезису концепту «ноогуманістична педагогіка» в дискурсі філософії освіти. Була запропонована авторська дефініція ноогуманістичної педагогіки як парадигмальної тенденції у вищій освіті.

В роботі здійснена авторська філософська концептуалізація стратегії формування ноогуманістичного світогляду сучасних студентів. При цьому, було здійснено уточнення категоріального апарату ноогуманізму як методологічної стратегії. Автором виявлені сутнісні характеристики концепту «ноогуманістичний світогляд», що дозволило сформулювати його авторську дефініцію. Було розкрито зміст ідеї соціоприродної злагоди як аксіологічного пріоритету розвитку сучасного

суспільства, а також продемонстровано зміст інтегруючого світоглядного потенціалу ноогуманізму у сучасній освіті. Автору вдалося обґрунтувати положення, що в своїй більшості, сучасні стратегії формування світогляду студентів кожна окремо не можуть в повній мірі задовольнити сучасні духовні потреби суспільства.

Ключові слова: ноогуманістичний світогляд, ноогуманізм, ноогуманістична педагогіка, ноосфера, вища освіта, парадигмальна тенденція, сталий розвиток, філософія освіти.

Шиндаулова Р. Б. Философская парадигма утверждения ноогуманистического мировоззрения в современном высшем образовании. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук по специальности 09.00.10 – философия образования. Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2017.

В диссертации впервые в отечественном дискурсе философии образования осуществлена концептуализация философской парадигмы утверждения ноогуманистического мировоззрения в современном высшем образовании. В диссертации концептуализировано содержание процессов генезиса проблемы ноогуманистического мировоззрения и выявлена специфика его современной интерпретации. Автором осуществлен поиск содержания процессов генезиса концепта «ноогуманистическая педагогика» в дискурсе философии образования.

Была предложена авторская дефиниция ноогуманистической педагогики как парадигмальной тенденции в высшем образовании. Под ней предлагается понимать образовательную концепцию, отражающую новую парадигмальную тенденцию ноосферного образования, интегрирующую идеи русского космизма, учения о ноосфере, концепции устойчивого развития, положения квантовой физики, ноосферного, экологического образования, экологической и гуманистической философии, педагогики и психологии, данные культурологических, социально-психологических и психофизических исследований, которая направлена на становление и развитие космо-планетарного типа личности, осознанно-самоактуализирующегося на основе ноогуманистического мировоззрения.

В работе осуществлена авторская философская концептуализация стратегии формирования ноогуманистического мировоззрения современных студентов. При этом, было осуществлено уточнение категориального аппарата ноогуманизма как методологической стратегии, вобравшей основные понятия, сформированные в представителями философской школы русского космизма, учения о ноосфере, экологической парадигмы, квантовых теорий, соотнесенных с базовой категорией социоприродного согласия. Автором выявлены сущностные

характеристики концепта «ноогуманистическое мировоззрение», что позволило сформулировать его авторскую дефиницию.

Было раскрыто содержание идеи социоприродного согласия как аксиологического приоритета развития современного общества, а также продемонстрировано содержание интегрирующего мировоззренческого потенциала ноогуманизма в современном образовании. Автору удалось обосновать положение, что в своем большинстве, современные стратегии формирования мировоззрения студентов, по отдельности не могут в полной мере удовлетворить современные духовные потребности общества. В исследовании были развиты представления об историко-философском генезисе проблемы ноогуманистического мировоззрения. Автором исследования осуществлена интерпретация ноогуманизма как идеи, соразмерной со сложной социальной динамикой, носящей кризисный характер. Был раскрыт потенциал интерпретации подходов ноогуманизма в разрезе междисциплинарных знаний, а также представления о роли традиционной (народной) музыкальной культуры и музыкального мышления для формирования ноогуманистического мировоззрения студентов.

Ключевые слова: ноогуманистическое мировоззрение, ноогуманизм, ноогуманистическая педагогика, ноосфера, высшее образование, парадигмальная тенденция, устойчивое развитие, философия образования.

Shindaulova R.B. The philosophical paradigm of establishment of noohumanistic worldview at the modern higher education. – The manuscript.

Thesis for scientific degree of doctor of philosophical sciences on specialty 09.00.10 – philosophy of education. National Pedagogical Dragomanov University. – Kiev, 2016.

The dissertation is the first attempt in the national discourse of philosophy to perform the philosophical conceptualization of paradigm of noohumanistic worldview establishment at the modern higher education. The dissertation is conceptualized the content of noohumanistic worldview genesis processes and revealed the specifics of its modern interpretation. The author carried out the search of "noohumanistic pedagogy" content genesis at the discourse of philosophy of education. The author definition of "noohumanistic pedagogy" concept as paradigmatic trend in higher education has been proposed.

At this paper the author carried out the philosophical conceptualization of strategy for noohumanistic worldview formation of modern students. In this case, clarification of noohumanism categorical apparatus as a methodological strategy was implemented. The author reveals the essential characteristics of the concept "noohumanistic worldview" that has allowed the author to formulate one's definition. The content of the socio-natural harmony idea was

disclosed as an axiological priority of modern society. The integrative worldview potential of "noohumanism" for modern education was demonstrated ideological content. The author substantiated the statement that (for the most part) modern strategy of formation of students worldview can not alone fully satisfy the spiritual needs of modern society.

Keywords: noohumanistic worldview, noohumanism, noohumanistic pedagogy, noosphere, higher education, paradigmatic trend, sustainable development, philosophy of education.

Підписано до друку 26.01.2017 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 020
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.